

SCI-CONF.COM.UA

SCIENCE AND TECHNOLOGY: PROBLEMS, PROSPECTS AND INNOVATIONS

**PROCEEDINGS OF V INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
FEBRUARY 16-18, 2023**

**OSAKA
2023**

SCIENCE AND TECHNOLOGY: PROBLEMS, PROSPECTS AND INNOVATIONS

Proceedings of V International Scientific and Practical Conference

Osaka, Japan

16-18 February 2023

Osaka, Japan

2023

UDC 001.1

The 5th International scientific and practical conference “Science and technology: problems, prospects and innovations” (February 16-18, 2023) CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2023. 415 p.

ISBN 978-4-9783419-1-4

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Science and technology: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-technology-problems-prospects-and-innovations-16-18-02-2023-osaka-yaponiya-arhiv/>.

Editor

Komarytsky M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: osaka@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2023 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2023 CPN Publishing Group ®

©2023 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. *Mahmudov E. H.* 10
ANALYSIS OF THE ROLE AND POTENTIAL OPPORTUNITIES OF AGRO-TOURISM IN ENSURING THE SUSTAINABILITY OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN THE POST-CONFLICT REGION OF THE AZERBAIJAN REPUBLIC

VETERINARY SCIENCES

2. *Камбур М. Д., Замазій А. А.* 20
КОРЕКЦІЯ МЕХАНІЗМІВ НЕСПЕЦИФІЧНОГО ЗАХИСТУ ОРГАНІЗМУ ПОРОСЯТ
3. *Коленченко В. А.* 27
АКТИВНІСТЬ ЛЕЙКОЦИТІВ КРОВІ ТЕЛЯТ У РІБЛДІНГ ПЕРІОДІ

MEDICAL SCIENCES

4. *Makhlynets N., Pavlyshyn M., Ozhogan Z.* 33
ORAL HABITS AND THE DEVELOPMENT OF ACQUIRED DEFORMATIONS IN THE MAXILLOFACIAL AREA
5. *Антонов А. Г., Сургай Н. М., Шилан В. І., Узбек Т. С.* 37
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТІВ
6. *Антонюк Л. В.* 41
ФЕНОТИПИ МУЛЬТИСИСТЕМНОГО ЗАПАЛЬНОГО СИНДРОМУ У ДІТЕЙ, АСОЦІЙОВАНІ З COVID-19
7. *Гєжина А. В., Соломенник Г. О.* 44
ДІАГНОСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ СПИННОМОЗКОВОЇ РІДИНИ ПРИ ТУБЕРКУЛЬОЗНОМУ МЕНІНГІТІ
8. *Козич І. А., Рудан І. В.* 48
КРАСНУХА: КЛІНІКА, ДІАГНОСТИКА ТА ЛІКУВАННЯ
9. *Слабкий Г. О., Іваць-Чабіна А. Р., Чірнак В. З.* 54
ВПЛИВ ВІЙНИ З РФ НА СТАН ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ТА МІСЦЕ СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я В ЙОГО ЗБЕРЕЖЕННІ
10. *Слабкий Г. О., Картавцев Р. Л., Фейса І. І.* 59
АКТИВНІ ТЕРАПЕВТИЧНІ ВИРОБИ ДЛЯ ВВЕДЕННЯ АБО ОБМІНУ ЕНЕРГІЇ: ПРАВИЛА КЛАСИФІКАЦІЇ
11. *Шевченко О. О., Левон М. М., Назар П. С., Левон В. Ф.* 63
УЛЬТРАСТРУКТУРНІ АСПЕКТИ БУДОВИ ПРИВІДНИХ МІКРОСУДИН ПРОТОКАПІЛЯРНОЇ СІТКИ НА РАННІХ ЕТАПАХ ПРЕНАТАЛЬНОГО ОНТОГЕНЕЗУ ЛЮДИНИ

PHARMACEUTICAL SCIENCES

12. *Hajibayli T. A., Qafarova D. S., Zeinalova G. R.* 68
STUDY OF ANTIOXIDANT AND CYTOTOXIC ACTIVITY OF
SOME SPECIES OF THE GENUS VICIA L.

CHEMICAL SCIENCES

13. *Багирзаде Гулу Ахмед оглы, Кулиев Фикрет Али оглы* 71
ГЕТЕРОГЕННО-КАТАЛИТИЧЕСКИЕ ПРЕВРАЩЕНИЯ 4-ХЛОРО-
О-КСИЛОЛА В УСЛОВИЯХ ОКИСЛИТЕЛЬНОГО
АММОНОЛИЗА
14. *Ткач В. В., Кушнір М. В., Підлубна С. І., Петрусяк Т. В.* 77
КОМБІНОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ В
БРАЗИЛЬСЬКОМУ СТИЛІ НА ТЕМУ ДЖАЗОВОЇ ПІСНІ

TECHNICAL SCIENCES

15. *Fialko N. M., Navrodska R. O., Gnedash G. O., Shevchuk S. I.* 84
ENSURING THE RELIABLE OPERATION OF GAS EXHAUST
TRACTS AND CHIMNEYS OF BOILER PLANTS
16. *Ганзюк А. Я., Краєвська М. С.* 90
УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВИЯВЛЕННЯ СЛІДОВИХ
КІЛЬКОСТЕЙ ВУГЛЕВОДНЕВИХ СУМІШЕЙ
17. *Заболотний О. В., Ходєєв А. А.* 101
ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ СТВОРЕННЯ ВОДНО-
ПАЛИВНОЇ ЕМУЛЬСІЇ
18. *Максян А., Руденко О., Мукоїд Р.* 110
СПОСОБИ ОХМЕЛЕННЯ ПИВА
19. *Мікуліна М. О., Клєщ О. В.* 114
ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАЧАНЬ У
ТРАНСПОРТНІЙ ЛОГІСТИЦІ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ
20. *Соколов О. М., Гаргін В. Г., Русінова Н. О.* 119
СТРУКТУРА І ФІЗИКО-МЕХАНІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ
АЛМАЗНОГО ГІБРИДНОГО ПОЛІКРИСТАЛІЧНОГО
КОМПОЗИТУ, ОДЕРЖАНОГО СПІКАННЯМ ПРИ ВИСОКИХ
ТИСКАХ

ARCHITECTURE

21. *Авдєєва М. С., Александрова Ю. С.* 126
ПЛАНУВАННЯ ТА БЛАГОУСТРІЙ ТЕРИТОРІЇ
ВИСТАВКОВОГО БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

ASTRONOMY

22. *Vidmachenko A. P.* 129
FEATURES OF THE RELIEF ON THE SURFACE OF MERCURY

PEDAGOGICAL SCIENCES

23.	<i>Бардус І. О., Заволока Є. Е.</i>	139
	ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ІНЖЕНЕРІЇ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДО КОЛЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
24.	<i>Бондаренко Н. В., Косянчук С. В.</i>	144
	ОСВІТНЄ ЛІДЕРСТВО У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ ЗАКОРДОННЯ: КОНЦЕПТНА АКТУАЛІЗАЦІЯ	
25.	<i>Бурчак С. О., Цема В. В.</i>	154
	ОКРЕМІ РІЗНОВИДИ СЕМІНАРСЬКО-ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ У СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ	
26.	<i>Ващенко Л. С.</i>	158
	ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ З БІОЛОГІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ	
27.	<i>Дем'янюк Н. Ю.</i>	162
	ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «ХОРОВЕ АРАНЖУВАННЯ»	
28.	<i>Долінін Г. С.</i>	166
	ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	
29.	<i>Зінченко М. Е.</i>	169
	РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ	
30.	<i>Іваницька Н. А., Гривко Н. В., Камко О. О., Скворцова І. М., Степанець І. А.</i>	175
	ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З УЧНЯМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ПРИ ВИКЛАДАННІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	
31.	<i>Кравченко Л. В.</i>	184
	КОНТЕКСТНЕ НАВЧАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ У ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
32.	<i>Люльченко В. Г.</i>	190
	ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ ОХОРОНИ ПРАЦІ У ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
33.	<i>Нечитайло Л. Я., Тимофійчук М.</i>	198
	ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	

34. *Перебейнос В. Б., Пакулин С. Л., Феклистова И. С., Пакулина А. С.* 202
 РАЗВИТИЕ СПОСОБНОСТИ К СОХРАНЕНИЮ РАВНОВЕСИЯ И ВЕСТИБУЛЯРНОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ДЗЮДОИСТОВ РАЗНЫХ ВОЗРАСТОВ И ВЕСОВЫХ КАТЕГОРИЙ
35. *Приходько Г. В.* 213
 РОЛЬ БАТЬКА У ВИХОВАННІ ХЛОПЧИКА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
36. *Святченко В. В.* 220
 РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМНОСТІ МОВИ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ (ФОНЕТИКО-ФОНЕТИЧНИЙ РІВЕНЬ)
- PSYCHOLOGICAL SCIENCES**
37. *Дука Т. М., Мельник Н. А.* 225
 САМОСТАВЛЕННЯ ЯК ФЕНОМЕН ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
38. *Остроухова М. М., Кутєнова-Бредун В. Ю.* 232
 ОЦІНКА ВПЛИВУ ТРАВМАТИЧНОЇ ПОДІЇ НА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЦИВІЛЬНЕ НАСЕЛЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙНИ
- SOCIOLOGICAL SCIENCES**
39. *Мукосієнко К. О., Гальчинська О., Кравченко О. В.* 239
 РОЛЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІЛЮСТРАЦІЇ У ДИТЯЧИХ ВИДАННЯХ
40. *Романович В. І., Лежнєв О. О.* 243
 ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНУ ТА СТИЛІСТИКИ У ВІДЕОІГРАХ
- ART**
41. *Марущак О. В., Красильникова І. В., Гусонька О. О., Заєць Л. В., Русавська Ю. О.* 249
 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ РОБОЧИХ РИСУНКІВ ОРНАМЕНТУ
42. *Яремченко В. Д.* 258
 ДЕЯКІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ
- HISTORICAL SCIENCES**
43. *Бутенко В. Е., Іваненко В. В.* 262
 РАДЯНСЬКА СПОРТИВНА ГІМНАСТИКА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН
44. *Паньків Б., Стецик Ю. О.* 267
 РОМАН ПАСТУХ – ХРОНОПИСЕЦЬ ДРОГОБИЧА

LITERATURE

45. *Бондаренко Ю. С.* 277
ІНТЕРПРЕТАЦІЯ БІБЛЕЇЗМІВ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ
ПРОЗІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТІ

46. *Кайгородцева Б. А.* 279
АВТОБИОГРАФІЧНОСТЬ ПРОИЗВЕДЕНІЙ ЛЬВА ТОЛСТОГО
(ВЗГЛЯД ЕВГЕНІЯ СОЛОВЬЄВА)

POLITICAL SCIENCES

47. *Krishnan E. R., Toshpulotov A. A.* 285
ON THE QUESTION OF THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF
STATE SOVEREIGNTY

PHILOLOGICAL SCIENCES

48. *Криворучко В. І.* 295
ОЗНАКИ ІДИЛІЧНОГО ХРОНОТОПУ В РОМАНАХ
МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ

49. *Левченко І. О.* 300
ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС
ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО
ПРОЦЕСУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

ECONOMIC SCIENCES

50. *Shevshenko I.* 306
ASSESSMENT DAMAGE OF MARINE ECOSYSTEM SERVICES

51. *Velychko Yu.* 312
THE IMPACT OF THE WAR ON THE AGRO-INDUSTRIAL
COMPLEX OF UKRAINE

52. *Бойко Р. В., Заїка Я. Д.* 316
TRANSFORMATION OF A COMPLEX OF MARKETING
COMMUNICATIONS IN MODERN CONDITIONS

53. *Євсєєва О. О., Ковальова Д. А., Євсєєв А. С.* 324
ОРГАНІЗАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ ЯК
СКЛАДОВОЇ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗМІЦНЕННІ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕГМЕНТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

54. *Заячківська О. В.* 332
КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ, НОУ-ХАУ, СЛУЖБОВА
ТАЄМНИЦЯ: СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ РИСИ

55. *Карпінський Б. А.* 342
СТРАТЕГІОЛОГІЯ ВПЛИВУ ДЕРЖАВОТВОРЧОГО
ПАТРІОТИЗМУ НАЦІЇ НА ТІНЬОВУ ЕКОНОМІКУ

56. *Кононенко О. В.* 352
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ PR - ПОЛІТИКОЮ БАНКІВСЬКИХ
ІНСТИТУЦІЙ ТА НАДАНИМИ ЦИМИ БАНКАМИ КРЕДИТАМИ
У ПЕРІОД 2019-2021 РР.

57.	Кошеля Д. І. СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ БІЗНЕСУ В ІТ-СФЕРІ	358
58.	Кошкіна К. О. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИМІРЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИДАТКІВ НА ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ	363
59.	Минко Л. М. ЕТИКА МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	370
60.	Олійник Л. А. ФІНАНСОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	374
61.	Чала В. С., Видай Д. В. ПЕРСПЕКТИВИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОГО БУДІВНИЦТВА» В УКРАЇНІ	383

LEGAL SCIENCES

62.	Антонюк У. В. ДОСТУП ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	388
63.	Кульчицький Т. Р. ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ	394
64.	Олійник А. Ю. СТРУКТУРА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	399
65.	Педора О. О. НЕДОПУЩЕННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ОЗНАКАМИ РАСИ, ЕТНІЧНОЇ ПРИНАЛЕЖНОСТІ, РЕЛІГІЙНИХ ПЕРЕКОНАНЬ: ОДНА З ГОЛОВНИХ ЗАСАД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАВА	408
66.	Срібний В. Ю., Чорна А. Г. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ	413

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

УДК 740

САМОСТАВЛЕННЯ ЯК ФЕНОМЕН ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дука Тетяна Миколаївна,

к.п.н., доцент

Мельник Надія Анатоліївна

студентка

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

Анотація: У статті здійснено спробу узагальнення та аналізу наукового доробку вітчизняних та закордонних науковців з проблеми феномену самоствавлення. Розкрито основні теоретичні положення проблеми самоствавлення особистості. З'ясовано, що поняття «самоствавлення» викликає постійні дискусії щодо його тлумачення. Узагальнено, що у психологічній літературі поряд з поняттям самоствавлення широко використовуються такі терміни, як: «глобальна самооцінка», «самоповага», «самоприйняття», «відчуття власної гідності», «емоційно-ціннісне ставлення до себе», «любов до себе», «самовпевненість», «самоприниження» та ін.

Ключові слова: особистість, самоствавлення, самосвідомість, самооцінка, самоповага, самовпевненість.

Самоствавлення як об'єкт дослідження давно викликає інтерес зарубіжних і вітчизняних психологів, про що свідчить факт безперервного зростання кількості й загального обсягу публікацій, безпосередньо пов'язаних з цією проблемою. Феномен самоствавлення досліджували такі вчені, як Р. Бернс,

У. Джеймс, С. Куперсміт, К.Р. Роджерс та ін. Їхні праці зробили вагомий внесок у розробку основних теоретичних положень проблеми самоствавлення особистості. Проте дискусії щодо тлумачення самоствавлення, його природу, генезу та структуру не припиняються і досі.

Нині у психологічній літературі поряд з поняттям самоствавлення широко використовуються такі терміни, як «глобальна самооцінка», «самоповага», «самоприйняття», «відчуття власної гідності», «емоційно-ціннісне ставлення до себе», «любов до себе», «самовпевненість», «самоприниження», «самозвинувачення» тощо, які одними авторами розглядаються як синоніми, а іншими вживаються в різних значеннях. Іноді за цими термінами криються відмінності в теоретичних орієнтаціях, часом – різні уявлення про феноменологічний зміст самоствавлення, але найчастіше – просто різниця у слововикористанні, що зумовлюється тими чи іншими перевагами.

Це приводить до того, що одні автори вважають симпатію основою самоствавлення; інші впевнені в тому, що самоствавлення, в першу чергу, це - переживання власної цінності, що проявляється через почуття самоповаги. Дехто з дослідників намагається об'єднати ці уявлення шляхом визначення в самоствавленні стандартного набору аспектів або структурних елементів. Однак ці набори також виявляються різними і мало в чому збігаються.

Завдання, що стосуються вивчення особливостей розвитку самоствавлення дітей різного віку, тісно переплітаються із завданнями, які розв'язувалися в дослідженнях, присвячених феномену самосвідомості (І. Д. Бех, М. Й. Боришевський, Г. С. Костюк, П. Р. Чамата та ін.).

Крім того, питання розвитку процесів самосвідомості, самооцінки, самоствавлення у дітей дошкільного віку, їх роль у формуванні особистості дошкільника досліджувалися і такими науковцями: О. М. Байер, Л. І. Божович, О. Л. Кононко, В. К. Котирло, С. Є. Кулачківська, С. О. Ладивір, М.І. Лісіна, Т. О. Піроженко, С. П. Тищенко, Л. І. Уманець та ін.

Вочевидь, проблема самоствавлення як невід'ємної частини самосвідомості особистості досліджується багатьма науковцями, що свідчить

про актуальність вивчення цього особливого явища.

Аналіз структури самоствавлення у складі самосвідомості особистості обов'язково передбачає визначення самого поняття «самосвідомість».

У сучасному тлумачному психологічному словнику зазначається: «Самосвідомість – як вищий рівень розвитку свідомості є основою формування розумової активності та самостійності особистості в її судженнях і діях. Коротко самосвідомість можна визначити як образ себе і ставлення до себе. Цей образ і ставлення нерозривно пов'язані з прагненням до змінювання себе, самовдосконалення. Одна з вищих форм роботи самосвідомості, спроба знайти сенс власної діяльності, що нерідко трансформується в пошук сенсу життя» [1, с. 480].

Розглянемо й інші визначення цього поняття: «Самосвідомість – система психічних механізмів, які забезпечують усвідомлення людиною самої себе як особистості, своєї діяльності, як члена суспільства, стосунків з іншими людьми, рис характеру, здібностей, власних дій та вчинків, їх мотивів і цілей, моральних та фізичних властивостей тощо» [2, с. 137].

Орієнтуючись на вище приведені визначення, розглядаємо самосвідомість як форму свідомості, спрямовану на пізнання та переживання себе як особистості. Завдяки самосвідомості людина виділяє себе з об'єктивного світу, пізнає свою сутність – зокрема, характер, потреби, звички, пізнавальну, емоційно-ціннісну та вольову сфери тощо.

Існує достатня кількість досліджень зарубіжних і вітчизняних авторів, у яких самоствавлення описується як емоційний компонент самосвідомості.

Вивченням питань самоствавлення як емоційної складової самосвідомості займався П.Р. Чамата. У своїй теорії вчений визначав самосвідомість як усвідомлення людиною себе самої та своїх ставлень до зовнішнього світу, ставлення до інших людей [3, с. 68]. Він стверджував, що самосвідомість має пізнавальні, емоційні і вольові форми свого прояву. До пізнавальних форм прояву автор відносить самовідчуття, самоспостереження, самоаналіз, самооцінку, самокритику та ін. Емоційними формами прояву самосвідомості

виступають: самолюбство, егоїзм, самопохвала, самовпевненість, гординя, самоприниження, скромність, пихатість, почуття відповідальності, обов'язку і власної гідності тощо. Як вольові форми прояву самосвідомості вчений розглядає стриманість, самовладання, самоконтроль, самодіяльність і самодисципліну [4, с. 370].

Так, М. Й. Боришевський розглядає самосвідомість особистості як складне утворення, структура якого складається з низки взаємозалежних одиниць: самооцінки, домагань, соціально-психологічних очікувань і образу «Я». Він визначає останню складову як інтегральну форму самосвідомості людини, становлення якої є ознакою її нового рівня [5, с. 109].

На сьогоднішній момент існує багато аргументів – як у теоретичних, так і в емпіричних дослідженнях, – на ґрунті яких стверджується міцний взаємозв'язок між ставленням до себе і ставленням до іншого. Тому аналіз феномена самоставлення як психологічного утворення з необхідністю передбачає його розгляд у контексті загального ставлення особистості до світу. В сучасній психологічній науці вважається, що поняття «ставлення» є найбільш змістовним для визначення сутності конкретної особистості. Адже від рівня сформованості ставлення до навколишнього світу залежить рівень зрілості особистості.

Ставлення має складний психологічний зміст, що включає в себе три аспекти: емоційний, когнітивний та поведінковий. Емоційний компонент у структурі ставлення є провідним, бо власне ставлення особистості виникає у процесі накладання її емоцій на предмет, що усвідомлюється і пізнається нею. Без емоційного компонента не може бути об'єктивних оцінних ставлень суб'єкта. Тому й кажуть, що у свідомості відбувається когнітивне відображення дійсності і смислове відзеркалення цієї дійсності, а в кожному акті психічної діяльності ми маємо елементи того й іншого [6, с. 6].

Як бачимо, ставлення – це продукт індивідуального розвитку особистості, який характеризує ступінь її інтересу, силу емоцій, бажань і виражається в її поведінці.

Крім того, самоствавлення – це ставлення людини до самої себе. Воно не може одночасно і раптово виникнути зі ставлення до зовнішніх щодо людини об'єктів. Ставлення людини до самої себе – це осмислене ставлення до власних суб'єктивних утворень, тобто особистісних властивостей. Ставлення до самого себе виникає на ґрунті переживань, які входять у раціональні моменти самосвідомості. Водночас переживання є необхідними умовами для існування самоствавлення, бо саме через них усвідомлюється особистістю ціннісна сутність різних ставлень до себе. Переживання виступає для самоствавлення своєрідним критерієм позитивної або негативної форми її сигнальності.

Розглядаючи такі аспекти феномена самоствавлення, як онтогенез самоствавлення, основні механізми формування стійкого позитивного самоствавлення, значні фактори порушення нормального розвитку особистості та сензитивний період становлення самоствавлення, науковці використовують різні терміни для його опису. Крім визначення «емоційно-ціннісне ставлення до себе» вчені – психологи оперують такими поняттями: «загальна», або «глобальна» самооцінка, «настановлення на саму себе», «самоповага».

Найбільш відомим у психологічній науці є термін «глобальна самооцінка», який вперше з'явився у працях У. Джеймса наприкінці ХІХ століття. У. Джеймс розглядав глобальну самооцінку як переживання людиною певних емоцій щодо самої себе, які не залежать від навколишнього середовища, а виявляються через співвідношення реальних досягнень індивіда та його домагань, тобто як результат поєднання в образі Я «Я-реального» та «Я-ідеального». У свою чергу, Р. Бернс прирівнює самоствавлення до інтегральної (глобальної) самооцінки і розглядає його як афективний процес, виникнення стійкої емоції, відчуття стосовно свого «Я». Тобто самоствавлення має стійкий характер і має різну інтенсивність залежно від контексту змісту образу «Я» [7].

Розглядаючи самоствавлення особистості як загальну або глобальну самооцінку такі вчені, як Р. Бернс, У. Джеймс, С. Куперсміт та ін., виокремлюють у зв'язку з цим два основних положення: перше положення полягає в тому, що існує деяка узагальнена самооцінка, яка є цілісним,

одновимірним і універсальним утворенням, що виражає ступінь позитивності ставлення індивіда до власного уявлення про себе; згідно з другим положенням ця глобальна самооцінка якимось чином інтегрується з приватних самооцінок. Таким чином, з одного боку, самооцінка збігається з поняттям самоствавлення, з другого, – відокремлюється від інших компонентів самосвідомості.

Таким чином, вихідним положенням цих досліджень є розуміння самоствавлення як емоційного компонента самосвідомості, який складається з сукупності емоційних переживань і оцінних суджень особистості, пов'язаних з розумінням нею свого «Я» як суб'єкта, що відрізняється від інших. Формами прояву самоствавлення виступають: самолюбство, гордощі, самовпевненість, самопохвалання, самоприниження, скромність, пихатість, почуття відповідальності та обов'язку, власної гідності. Самоствавлення включає в себе компоненти, які роблять незалежний і однопорядковий внесок у глобальне почуття власного «Я». Тобто деякі аспекти самоствавлення низького рівня компенсуються іншими, більш розвиненими.

Отже, у психологічній літературі самоствавлення особистості визначається як емоційний компонент самосвідомості. Ставлення особистості до себе як афективна складова самосвідомості зумовлюється тим, що його когнітивна складова не сприймається людиною байдуже.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: «Прапор», 2007. 640с.
2. Пеньковська Н. Сім'я формує самооцінку дитини. *Дошкільне виховання*. 2002. №6. С.16–19.
3. Чамата П.Р. Шляхи формування самосвідомості дитини. Наук. записки, т. XIV. Радянська школа, 1960. С. 3–20.
4. Чайка Г.В. Я-концепція як система, що самоорганізується. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. Київ, 2006. Т. VIII. Вип.3. С. 367–374.

5. Боришевский М.Й. Проблема самоактивности личности: сущность, современный стан, перспективы дослідження. *Наукові записки інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України* / За ред. акад. С.Д. Максименка. Київ: Міленіум, 2006. Вип. 25. С. 106–118.

6. Біла І.М. Модель розвитку здібностей на етапі дитинства. *Актуальні проблеми психології*: Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Т. VI: Психологія обдарованості. Випуск 12. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2017. С. 20–31.

7. James W. Psychology. N.Y., 1909. 446 p.